

ANMELDELSER

Göran Aijmer & Jon Abbink (eds.): *Meanings of Violence: A Cross Cultural Perspective.* Oxford: Berg 2000. 220 sider. Pris: uoplyst.

Meanings of Violence tager afsæt i konstateringen af vold som et universelt fænomen, og en kritik af hidtidige studier af vold, som ifølge forfatterne oftest har fokuseret på årsag og virkning snarere end på betydning. Eller man skulle måske snarere sige betydninger. En af bogens klare og gennemgående pointer i både de indledende teoretiske afsnit og de følgende analyser af empiriske eksempler er nemlig, at vold kan spille mange forskellige roller. Den kan anvendes i udfordringen og nedbrydningen af eksisterende samfundsforhold eller medvirke til konstruktionen af bestemte samfundsformationer. Præcist hvilken rolle, volden spiller, afhænger af den konkrete kulturelle og historiske kontekst. En anden pointe og et fællestræk ved bogens kapitler er, at volden ses som en form for kommunikation. I introduktionen uddyber Aijmer denne betragtning i en skelnen mellem „symbolsk orden“, „diskursiv orden“ og „etnologisk orden“, som alle indgår i kommunikative processer og dermed i forhandlingen af volden og dens betydninger. Ifølge Aijmer er det koblingen mellem disse niveauer i praksis, som muliggør forandringer og forskydninger i dens lokale betydning. En af pointerne her er, at det er gennem den symbolske forhandling, at selv ekstreme former for fysisk aggressivitet kan konstrueres som socialt meningsfuld vold og inkorporeres i det sociale liv.

Bogens to første kapitler, skrevet af henholdsvis Anton Blok og Nigel Rapport, fortsætter den teoretiserende diskussion og af-dækning af volden som analytisk felt. Blok sætter fokus på perspektiver i repræsentationen af vold og argumenterer for, at store dele af forskningen og den offentlige debat er præget af en implicit anerkendelse af statens monopol på vold. Dette reflekteres blandt andet i kategoriseringen og præsentationen af megen vold som „meningsløs“, en etikette, som ifølge Blok kun giver mening, fordi man systematisk udelader den kontekstualisering, som ville

forklare en given voldshandling og dermed illustrere dens sociale meningsfuldhed.

Med inspiration fra blandt andre Gregory Bateson, Edmund Leach og Victor Turner diskuterer Rapport relationerne mellem vold, individuel kreativitet og social orden. Mennesket er, argumenterer Rapport, en kreativ skabning, som altid er involveret i at skabe sig selv og sine omgivelser, og dermed udgør det også en konstant udfordring for den sociale orden. Men samtidig er mennesket også et socialt individ, en person, hvis identitet og position skabes med reference til den eksisterende sociale orden, og som derfor arbejder for det sociale reproduktion. Det er dog mod kreativiteten – volden mod den samfundsmæssige orden – og dens konkrete relationer til sociale strukturer, Rapport mener antropologien skal rette sin opmærksomhed. I sidste del af kapitlet argumenterer Rapport for en distinktion mellem såkaldt „demokratisk vold“ og „nihilistisk vold“. Den demokratiske vold accepterer kreativitet og pluralisme i menneskets forhold til den sociale struktur, så længe den ikke kommer op til overfladen eller bryder med de fælles normer. Den nihilistiske vold derimod er en form for vold, som sigter mod at destruere selve grundlaget for social handling og udvekslen ved at anfægte og destabilisere de fælles normer, der er en forudsætning for forudsigelighed og tillid.

De resterende kapitler i bogen, i alt seks, tager alle udgangspunkt i bogens generelle teoretiske position og søger at illustrere voldens mange og konstant skiftende manifestationer og betydninger. De empiriske eksempler rækker vidt i både tid og rum, et forhold, som undertegnede finder problematisk, for så vidt som man må spørge, om det er rimeligt eller meningsfuldt at sammenholde og sammenligne så forskellige sociale fænomener og praksisser inden for den samme kategori, „vold“?

Det første kapitel, skrevet af Alberto Bouroncle, er en historisk analyse af tyrefægtning og dens rolle i konstruktionen af det spanske samfund og den spanske nationale identitet. Bouroncle argumenterer for, at tyrefægtningen opnåede status som et centralt symbol for det spanske folks identitet under

kampen mod Islam, og at tyrefægterarenaen fortsat er en arena, hvor interne og eksterne magtforhold demonstreres og forhandles, og hvor den samfundsmæssige virkelighed således til stadighed etableres gennem vold.

I bogens andet kapitel, skrevet af Jon Abbink, skifter scenen til chai-folket i nutidens sydlige Etiopien. Det agro-pastorale chai-samfund karakteriseres som præget af vold, både i interne og eksterne relationer. Vold indgår i konstruktionen af den mandlige identitet og også i konkurrencen om adgang til naturlige ressourcer. Denne form for vold, hævder Abbink, er ritualiseret og reguleret, og som sådan er den både meningsfuld og accepteret. Men i de senere år har området som følge af ændringer i de eksterne socioøkonomiske og politiske omstændigheder også oplevet en ny form for vold, der er politisk og instrumentel, løsrivet fra de videre sociale relationer og mere fragmenteret, og hvis betydning er uklar og mindre forudsigelig.

Suzette Healds efterfølgende analyse af skiftende betydninger af kvægtyrerier i Kenya har mange paralleller, idet hun ligesom Abbink især hæfter sig ved ændringer i de eksterne forhold som udslagsgivende for ændringer i lokale voldshandlingers betydning. Ifølge Heald har kuria ligesom en række andre grupper i regionen traditionelt accepteret kvægtyreri som et legitimt udtryk for politiske tilhørsforhold og sociale relationer. Men i takt med indlemmelsen i den moderne stat og dens forskellige udviklingsbestræbelser har kvægtyrerierne visse steder antaget nye dimensioner og betydninger. De er ikke lænere del af regulerede gensidige sociale relationer, men del af mere individualistiske trans-aktioner, som truer med at kaste lokalsamfund ud i voldelige konflikter med deres naboer. Og det er i den sammenhæng, at manden bag et kvægtyreri risikerer at ændre kategori fra „kriger“ til „tyv“.

I kapitel seks diskuterer Barend J. Haar med udgangspunkt i historiske kilder den kinesiske elites skiftende brug og opfattelser af vold. Det er en almindelig antagelse, at martial vold kommer til at betyde stadig mindre for elitens selvforståelse, men Haar påpeger dog, at det ikke betyder, at vold som sådan forsvandt fra det kinesiske samfund. Og ifølge Haar er det også vigtigt at være opmærksom på, at selv om den uddannede elite officielt distancerede sig fra alle former for vold, så benyttede den sig fortsat af indirekte vold i opretholdelsen af

det sociale hierarki. Men distanceringen var vigtig for en elite, som ikke havde adgang til militær magt, idet den udgjorde grundlaget for et alternativt krav på politisk magt og overlegenhed.

Virgil Kit-yiu Hos analyse fokuserer på offentlige henrettelser i det 19. århundredes Kina og dokumenterer, hvorledes henrettelserne blev nøje iscenesat for at sikre den rette tolkning. Henrettelserne skulle betragtes som „positiv vold“, idet de tjente som forsvar af den sociale orden, og dette sikredes ved blandt andet brug af imperiets symboler og ved at lade den dømte fremstå som ikke-menneskelig (forkommen og beskidt). Timingen af henrettelserne havde samme symbolsk legitimerende funktion, idet henrettelser altid fandt sted i dagslys, og aldrig i „ly af mørket“. Men som Ho viser, er henrettelser alligevel altid tvetydige handlinger, som både kommunikerer retfærdighed og livskraft, men også potentiel fare og smitte.

Bogens sidste eksempel stammer fra Colombia. Gerard Martin diskuterer vold i relation til forskellige historiske epoker og argumenterer for en distinktion mellem „generaliseret vold“ og „normal vold“. Den normale vold er reguleret og accepteret som en måde at regulere sociale relationer, men blandt andet på grund af en svag stat, der har overladt mange opgaver til lokale grupper og aktører, inklusive monopol på vold, sker der til tider en eskalering og fragmentering af volden. I disse situationer af generaliseret vold, hvor forskellige typer vold smelter sammen, og hvor voldens årsager og dens funktion bliver uklare, kollapser betydningssystemet også ifølge Martin. Volden bliver meningsløs, fordi der er for mange divergerende strømme af kommunikation. Den fælles sociale forklaring og hukommelse, som kendetegner den normale vold, erstattes af en atmosfære af usikkerhed, mistro og frygt, hvor individet står alene.

Vold er, som bogens redaktør rigtigt konstaterer, et universelt fænomen, og det synes som om den konstant manifesterer sig nye steder og i nye former. Og som forfatteren også pointerer, er der en tendens til umiddelbart at klassificere vold som negativ og destruktiv og se bort fra de mere produktive sider af volden. Som bogens artikler viser, er vold ofte et vigtigt element i konstruktionen af betydning, sociale relationer og i nogle tilfælde også den nationale identitet. Men vold kan ikke analy-

seres som et entydigt fænomen. Det er vigtigt at se på selve den sociale konstruktion af forskellige former for vold og de altid skiftende klassifikationer af accepteret og ikke-accepteret vold, eller voldens tvetydighed, som det formuleres i flere af artiklerne.

Men selv om bogen således frembringer nogle særdeles nyttige perspektiver for studiet af vold, er der dog også en række ankepunkter. Først og fremmest er det en skam, at bogen ikke mere eksplicit forholder sig til den eksisterende antropologiske litteratur om vold. Det ville have være nyttigt med en eksplicit gennemgang af forskellige tendenser inden for antropologien om vold og en positionering i forhold til denne i stedet for blot en kontrastering til repræsentationen af vold i den almindelige offentlige debat.

Endelig synes jeg, at bogen mangler et samlende, konkluderende afsnit, ikke mindst fordi der tages udgangspunkt i et fælles teoretisk perspektiv samtidig med, at de empiriske eksempler som nævnt er lokaliserede i meget forskellige tider og rum. Det ville have været stimulerende med en diskussion af ligheder og forskelle i de præsenterede eksempler, ikke for at nå til en endegyldig definition af vold, men for at komme frem til nogle analytiske bud på hvilke forhold, der især synes at påvirke voldens specifikke roller og betydninger.

Birgitte Refslund Sørensen
Lektor, Institut for Antropologi
Københavns Universitet

**Pierre Bourdieu & Loïc J. D. Wacquant:
Refleksiv sociologi – mål og midler.
København: Hans Reitzel 1996. 312 sider.
ISBN 87-412-3060-4. Pris: 298 kr.**

Bourdieus begreber, blandt andet habitus, felt, praksis og symbolsk kapital, hører til kategorien af populære og hyppigt anvendte analyseværktøjer i den sociologisk orienterede del af den senmoderne antropologi. Begreberne hentes gerne fra de engelske udgaver af hans over tyve år gamle værker *Outline of a Theory of Practice* og *The Logic of Practice*. Som begreberne fremstilles der, forekommer de mange læsere uklare og vanskelige at bruge. Det skyldes dels, at Bourdieus skrivestil er snørklet og omstændelig, og dels at begreberne gemmer sig i en masse snak og delanalyser af dette og hint, således at de ikke fremtræder klart og sammenhængende. De færreste synes

at være klar over, at der med publiceringen af *Refleksiv sociologi* for nogle år siden faktisk er rådet bod på forvirringen. Bogen kom på engelsk og fransk i 1992 og i en dansk oversættelse i 1996. Her kan man gå ind og se, hvad Bourdieu ved nærmere eftertanke har besluttet at mene med sine begreber, og hvordan han binder dem sammen. Det gøres klart og præcist i et læseligt sprog. Der redegøres for, hvorledes *habitus* og *felt* er gensidigt forbundne redskaber beregnet på at analysere to sider af samme sag. Sagt på bourdieusk udgør dette begrebsset indgangen til belysning af den sociale virkeligheds dobbelte dimension. Her er tale om en dialektik mellem det allerede gjorte, *opus operatum*, og måden det gøres på, *modus operandi*, mellem struktur og *habitus*, og denne dialektik kan kun aflæses i *praksis*. Det indebærer, at man tænker relationelt – dog endelig ikke relationelt i vanlig strukturalistisk forstand, thi praksislogik er ingenlunde det samme som logikerens (skrivebords)logik. Praksislogik er en „sparsommelig“ logik, som organiserer adfærd ved hjælp af få simple genereringsprincipper. Disse er igen resultater af deltagelsen i det „spil“, som tegner et givet felt. Det, som foregår, er imidlertid ikke entydigt. Det samme kan gerne betyde forskellige ting samtidig. Det lader sig gøre, fordi diskurserne ofte forbliver usagte, *implicitte*. Deltagerne fungerer gennem deres erhvervede „sans for spillet“. Det er forskerens opgave at klarlægge den „sans“. Det ligger i sagens natur, at det ikke kan gøres gennem direkte udspørgen. Der må gås snirklede omveje. Hvori de består, er ikke altid helt klart ud fra Bourdieus tekster.

Refleksiv sociologi skulle have været anmeldt for år tilbage af en kender fra den daværende højborg for dansk antropologi Bourdieubrugere på fastlandet. Det skete ikke, og efter sigende er Bourdieu også gået af mode på det gamle herresæde. Man kan samtidig notere sig, at Bourdieu efterhånden syntes at være alment indoptaget i den angelsaksisk-sprogede antropologi om end hyppigt på den måde, at man i samme åndedrag henviser til hans begreber og tænker videre ud fra eller forbi dem. Givet den udstrakte brug af angelsaksisk antropologisk litteratur blandt kongerigets udøvere af faget kan det derfor være nyttigt at besidde en elementær fortrolighed med denne franske socialforskere begrebs- og analyseunivers. *Refleksiv sociologi* er i den forbindelse et godt sted at orientere sig.

Bogen er blevet til på baggrund af en række